

אגדת ה'היום'

הרחבות וכיווני מחשבה על אגדות התלמוד, סביב הדף היומי >> כד אדר ב - א ניסן >> קידושין כג-כט

לימוד תורה - סדר קדימות משפחתי

רקע: המשנה עוסקת במצוות שהאב צריך לקיים כלפי בנו: למול אותו, לפדות אותו, ללמד אותו מקצוע ועוד. אחת המצוות היא ללמד את הבן תורה.

מה קורה במקרה שרק אחד מבני המשפחה יכול ללמוד, מטעמי פרנסה? זו השאלה שבה עוסקת הברייתא, ובעקבותיה מביאה הגמרא סיפור, שקשור לשאלה אך מפליג למחוזות מפתיעים.

שנו רבותינו: אב ובנו שרק אחד מהם יכול ללמוד, האב קודם לבנו. רבי יהודה אומר: אם בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו, בנו קודם לו.

כמו רב יעקב, בנו של רב אחא בר יעקב, שאביו שלח אותו ללמוד תורה אצל אביו. כשחזר הבן הביתה, ראה רב אחא שלימודו אינו מחודד אצלו. אמר לו: אני עדיף ממך, הישאר כאן ואני אלך ללמוד.

שמע אביו שרב אחא מגיע אליו. היה מזיק אחד בבית המדרש של אביו, שאפילו כשהיו נכנסים שניים לבית המדרש ביום, היו ניזוקים. אמר לאנשי עירו: שאף אחד לא יארח את רב אחא, אולי יתרחש נס.

הגיע רב אחא וישן בבית המדרש. נדמה לו המזיק כתנין בעל שבעה ראשים. כל כריעה שכרע רב אחא, נשר ראש אחד של התנין (עד שנשרו כולם).

למחרת אמר להם רב אחא: לולא היה מתרחש נס, הייתי מסתכן.

שאלות, כיוונים ונקודות למחשבה

מה היחס בין שיקולים משפחתיים-חינוכיים לשיקולי לימוד התורה?

האם אב יכול להגיד לבנו שהוא לומד טוב יותר ממנו? האם תמיד אפשר לדעת מי לומד טוב יותר?

מה משמעות אגדת התנין? כיצד סיכן אביו את רב אחא בר יעקב, ואיך כל זה קשור לשאלת סדר הקדימות בלימוד התורה?

אגדה אחת בשבוע: קידושין כט ב

תנו רבנן: הוא ללמוד ובנו ללמוד, הוא קודם לבנו.

רבי יהודה אומר: אם בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו, בנו קודמו.

כי הא דרב יעקב בריה דרב אחא בר יעקב, שדריה אבוה לקמיה דאביו.

כי אתא, חזייה דלא הוה מיחדדין שמעתיה.

אמר ליה: אנא עדיפא מינך, תוב את דאיזיל אנא.

שמע אביו דקא הוה אתי,

הוה ההוא מזיק בי רבנן דאביו, דכי הוו עיילי בתרין אפילו ביממא הוו מיתזקי;

אמר להו: לא ליתיב ליה אינש אושפיזא, אפשר דמתרחיש ניסא.

על, בת בהווא בי רבנן, אידמי ליה כתנינא דשבעה רישוותיה.

כל כריעה דכרע, נתר חד רישיה.

אמר להו למחר: אי לא איתרחיש ניסא, סכינתין.

אגדה היום

גיליון 24 | קידושין כג-כט | לימוד תורה: סדר קדימות משפחתי

בדילמות מכריעות - צריך לכרוע *השאלה בסוגיה*

איך מגיב בן, כשאבא שלו אומר לו שהוא תלמיד לא מוצלח ועדיף שהוא ילמד במקומו? איך אמור תלמיד להסתכל על רב שחושב את עצמו טוב יותר מבנו, או מאנשים אחרים? שתי אפשרויות: לקבל את החלטת הרב כנובעת משיקולים ענייניים, או לחשוך בגאווה ואנוכיות. מחלקו הראשון של הסיפור קשה לדעת אלו מבין האפשרויות נכונה. לפני שנתבונן בהמשך, נראה שאלה אחרת סביב דמותו של רב אחא.

פעמיים בגמרא מוזכרת מערכת היחסים שבין רב אחא בר יעקב לשטן. בפעם אחת מתואר מנהגו בנענוע ארבעת המינים, ובפעם אחרת הוא דורש בשבחו של השטן בספר איוב:

רב אחא בר יעקב ממטי ליה ומייתי ליה, אמר: דין גירא בעיניה דסטנא. ולא מלתא היא, משום דאתי לאיגרוויי ביה. (סוכה לח א)

שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו... דרשה רב אחא בר יעקב בפפוניא, אתא שטן נשקיה לכרעיה (בבא בתרא טז א).

שתי הפעמים עשויות להראות סותרות: מצד אחד נראה כי רב אחא בטוח ביכולתו לגבור על השטן ומתגרה בו, דבר שהגמרא מתנגדת לו, ומצד שני נראה כי הוא מעריך ומכבד אותו ואף השטן בתגובה מנשק את רגליו. לאיזה מהצדדים שייכת האגדה שלפנינו? ואולי היא הכתוב השלישי שמכריע ביניהם?

המזיק באגדה אינו מזיק רגיל. חריגותו מתבטאת בשני דברים: אפילו שני אנשים ביום אינם יכולים לו, והוא בעל שבעה ראשים. רוב המזיקים תוקפים את האדם כשהוא לבד, פרטי, חסר, אבל שניים משלימים זה את זה ומתגברים על כל חיסרון במציאות, הארצית או המטאפיזית. הם גם בדרך כלל תוקפים במצב של חוסר בהירות וודאות. **אבל יש מזיק אחד עם שבעה ראשים, מרובה פנים, משתלט על הכל. לכן איש אינו יכול לנצח אותו, כולל אביי, רק רב אחא מסוגל.**

למה רק הוא? שוב אותה שאלה: האם הוא צדיק על כל-יכול שאוכל מזיקים לארוחת בוקר, או שדווקא הכבוד שלו כלפי השטן עומד לזכותו? נראה מה עשה רב אחא ומה אמר: **מעשהו היה כריעה, ואמירתו הייתה שהנס עשוי היה לא להתרחש. כלולה באמירה זו גם ההכרה שהיה זה נס, ולא תוצאה של תורת לחימה מיוחדת של רב אחא נגד מזיקים. אם כן, אין ספק שעמדתו של רב אחא היא התבטלות וענווה.** ענווה שמתאפיינת באי-הכרת רב אחא במעלת עצמו, ובהכרת מעלתם של הכוחות שנגדו, **אולי מתוך אמונה בשורשם האחד של כל הראשים הרבים (המתבטאת בכריעה).**

שני הצדדים באישיותו של רב אחא משלימים זה את זה: **הוא מכיר בערך עצמו, אבל לא מתוך גאווה.** הוא יודע שלימודו עדיף משל בנו, אבל דווקא מתוך ראייה עמוקה שיודעת מה ערכו של כל אדם וכל דבר במציאות. ראייה זו כוללת הן את ההכרה בקטנות האדם ובדלות יכולותיו אל מול כוחות רוחניים אדירים, והן את ההכרה ביכולותיו בבית המדרש. אולי ראייה זו היא הדרושה כדי ליישם את דין הברייתא, ולקבוע מי מהמשפחה מתאים יותר ללימוד התורה.

מסירות נפש / שיעור בענווה

קטע מפרשנות האגדה (והפסס: שתי ענוויות כאייה ענוויות לאגדה, בנות-צוקנו)

הרב דוד בן מאיר, "אורות עציון" כט, תשנח

הרחקת בית המדרש מן החיים החברתיים הסואנים שבעיר מאפשרת התרכזות בלימוד מתוך שקט חיצוני, שמביא לידי שלושה נפשית. אולם התרחקות חיצונית זו עלולה לגרום להתרחקות פנימית של הלומדים מענייני אחיהם בני ישראל, וזהו המזיק הפוטנציאלי האפשרי שהיה שורה בבית המדרש... אידמי ליה כתנינא, כנחש, שאומנותו היא הטלת ארס ברקמות האחדות הפנימית והנפשית, עד כדי גרימת מחלוקת ופירוד בישראל. היו לו שבעה ראשים, שזהו הפיזור והפירוד הגדול, כמו שכתוב "בדרך אתד יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך".

הכריעה היא בביטול קומת האדם, המלמדת על יכולת האדם להתבטל בפני דברים גדולים וכלליים יותר. רב אחא, שמידתו מסירות נפש למען הכלל, היה מוכן תמיד לביטול פרטיותו לטובת הכלל בכל אופן שיהיה - בין שיהיה צורך לזוותר על אפשרות לשבת בבית מדרש כדי לשלוח אדם צעיר יותר, נייר חדש, ללמוד תורה, ובין שיהיה צריך לשבת הוא עצמו על התורה, כי ראה עצמו יותר מוכשר. העיקר הקובע היה התמסרותו לטובת כלל ישראל...

שמואל שטח, מתוך אתר "דעת", תשסו

... אביי מבין מיד שיש כאן בעיה. אב שמבטל את לימוד בנו רק בגלל ששמועותיו אינן מחודדות, ואומר לו להישאר בביתו על מנת שהאב ילך ללמוד - זו אינה דרך הראויה למשפחה ולא לנהוג. לכן אומר אביי לחכמים שבבית מדרשו: אל תתנו לו אכסניה... רב אחא הבין את טעותו והוא מנסה להכניע את עצמו מחדש. הוא כורע שבע פעמים. כל כריעה הוא מבטל יותר את גאוותו. וכך, לאחר שבע פעמים הוא חוזר מחדש למידת הענווה. מידה זו היא שמאפשרת לו לומר את המשפט המבטא ענוותנות גדולה מאוד: אם לא היה מתרחש נס, הייתם מסכנים אותי. איני אדם גדול כמו שחשבתם, איני בעל נסים, איני מסוגל להתמודד עם מזיקים. זה בסך הכל היה נס. אם הוא לא היה קורה, הייתם מסכנים אותי.

רב אחא חזר למידת הענווה. לא עוד רב אחא החושב שהוא עדיף על בנו, אלא רב אחא המבין שהוא ככל האדם, ומה שקרה לו היה בסך הכל נס.

קיסור משלמים מלאים: ככל לאגדה היום בפייסבוק